

ABOUT THE MAIN PROBLEMS OF AUTOCHTHON EARLY MEDIEVAL HISTORY

Ștefan Lifa

Lecturer, PhD, Western University of Timișoara

*Abstract:*The study includes several groups of narrative sources related to a number of issues related to the state of affairs at the the Northern Danube until the formation of medieval states.

I presented the written sources referring to the village community, to the spiritual problems (the emergence and development of Christianity), relations between natives and migrants, relations with the Eastern Roman Empire, and the problem of communes and unions of communists, prestate political formations.

*Keywords:*medieval states, political formations.

Sursele narative au locul cel mai mare în categoria izvoarelor scrise și multe dintre ele fac referiri la lucrările care s-au pierdut. De mare importanță s-au dovedit a fi , de asemenea lucrările cu caracter geografic precum și textele juridice din vremurile respective.

Sursele scrise pe care le cunoaștem despre retragerea romanilor din Dacia nu prezintă pe larg evenimentul și nu sunt nici contemporane evenimentului. Despre retragere aflăm unele informații din sursele lui Sextus Aurelius Victor (*De Viris Illustribus Romae*) și Rufius Festus.

Tot Eutropius în opera sa s-a referit și la retragerea romanilor. Alți autori ar fi : Orosius și mai ales Iordanes (*Romana*).

Alte surse sunt din secolul al VI-lea , *Lexiconul Suidas*. Toate leaga retragerea romanilor de evoluția lucrurilor de la sudul Dunării.

După această retragere există o serie de surse care amintesc continuarea legăturilor dintre nordul și sudul Dunării . Avem *Panegyrici latini* sau Lactantius care chiar scria despre “*refacerea Imperiului Dacic*” în a sa lucrare *De Moribus Persecutoum* (XVII,9).

Despre podul construit de Constantin cel Mare peste Dunăre au scris Theophanes Confessor în lucrarea sa *Cronographia* (28) și Georges Kedreos în *Compediu de istorii* (an 971).

Despre legătura autohtonilor cu mediul natural în special Dunărea și munții în care se retrăgeau ,autohtonii au scris Procopius din Cezareea, Georgeos Kedenos, Ammianus Marcellinus (*Istoria romană*, XXVII,5,1,XXI,3,1) și apoi Cyros (*Istoria bizantină*,8,1).În același sens a scris și Teofilact Simocata (*Istoria bizantină*,VII,6).

Referitor la părăsirea liniei și la implicațiile pt cei de la nord de fluviu au scris Giorgios Monachos, *Chornikon*, IX,20; Giorgios Kedrenos, *Compendiu de istorii*; Ioan Zonaras *Cronica*, XIV,13,7). Informații despre viața autohtonilor nord-dunăreani se mai găsesc apoi și la Sozomenos , *Istoria bisericească*,IV,21,2; care a făcut deosebirea între scitii nord-dunăreani și barbari.

Alte informații se găsesc în *Notitia Dignitatum*, Zosimos, *Istoria contemporană*, IV,34, Iordanes, *Getica*,89 și Petrus Patricius, *Istoriei*,8.

În sfârșit despre expediția lui Manuel Comnenul și participarea ausonilor romanici la aceasta expediție contra maghiarilor găsim referiri în *Codicele nr.524* de la Biblioteca Marciana din Veneția – *Epigrama înscrisă pe cinstita cruce înfiptă în mijlocul țării ungurești* și Ioan Knnamos (*Epitoma*,VI,3).

O serie de izvoare s-au referit la faptul că populația autohtonă nu a dispărut după retragerea romanilor . Mai mult decât atât mulți romani preferau stăpânirea barbarilor vieții în Imperiu unde era împovărați de fiscalitate. Cel mai elocvent izvor narativ datează din anul 448. Este vorba de *Ambasadele. Despre Soliile romanilor* la cei de alt neam în care retorul Priscus din Panion a descris viața autohtonilor în obștile sătești și mai ales a arătat faptul că aceștia prefereau stăpânirea hunilor.

Mulți autori au arătat că barbarii aveau nevoie de populația autohtonă de la care se aprovizionau . Chiar și unii împărați sugerau armatei aceiași lucru când se aflau la Dunăre. Dovezi că autohtonii preferau stăpânirea barbarilor se găsesc la *Salvianus, De Guvernație Dei*, V,7; Ioan Zomaras, *Cronica*, XIV,13,40; Teofilact Simocata, VII,13,5; Mauricius, *Arta Militară*, XI,2,22,5; Giorgios Kedrenos, *Compediu de istorii*,23.

Despre creștinismul autohtonilor de la nordul Dunării există de asemenea mai multe izvoare. Referitor la Sfântul Apostol Andrei găsim informații la episcopul Eusebiu din Cezareea ,*Istoria bisericească*, III,1 și în Sinaxarul Bisericii din Constantinopol (*Patima Sfântului Apostol Andrei*). Epifanie a scris *Viața , faptele și sfârșitul Sfântului și lăudatului Apostol Andrei, cel dintâi chemat*.

În legătura cu răspândirea creștinismului în general găsim unele referiri la Macarius din Magnezia singurul născut sau răspuns către greci, IV,13 și la Origene, Comentariul 39 al Evangheliei de la Matei; au făcut unele referiri și Tertullian din Cartagina, *Adversus Iudaeus*, Socrate Scolasticul ,*Istoria bisericească* , II,41 și Eusebiu din Cezareea *Viața Fericitului împărat Constantin* , II,7-

Despre martiri găsim o mulțime de informații în Acta Sanctorum iar despre misionari a scris și Epiphanius -*Împotriva celor 80 de erezii*, 14,5. Cel mai cunoscut dintre misionarii nord-dunăreni a fost Wulfila. Informații despre diverși episcopi găsim la Socrate Scolasticul, *Istoria bisericească*, II,41; Atanasie din Alexandria ,*Apologie împotriva arienilor* , XXV. Despre Wulfila au scris Philostrogios, *Istoria bisericească* , II,5 și Sozomenos, *Istoria bisericească*, V,8.

Cel mai important izvor este *Scrisoare despre credința, activitatea și moartea lui Wulfila*- izvor narativ ce îi aparține lui Auxentius din Durostorum și care este și primul document ce conține abateri morfologice, sintactice și fonetice înspre latina popular de la Dunăre.

Acta Sanctorum și Vasile cel Mare –Epistole au dat unele informații despre Sfântul Sava. La aceeași perioadă se referă și Pătimirea Sfântului Nichita (*Analecte Bolandiana*, XXXI).

Menționăm că Sfântul Nichita a fost autohton nord-dunărean (Sinaxarul Bisericii din Constantinopol, sept,15,24-30).

Despre creștinii nord-dunăreni au mai scris și Theodoretos din Cyros (*Istoria bisericească*, V,30).

În legătură cu creștinismul de pe ambele maluri ale Dunării trebuie menționat episcopul Niceta de Remesia despre care au scris Genadie din Marsilia (*De Viris Illustribus*, XXII) și mai ales Paulinus din Nola (*Scrisori* , XXIX, 14). Importante sunt și cele șase carticele de învățătură –*Libelli Instructiones* scrise de acest episcop.

Dacă în spiritul tradiției inaugurate de Eusebiu din Cezareea referitoare la originea apostolica a creștinismului ,pe lângă deja pomenitul Lactantius (*De mortibus persecutorum*), au mai scris și alți autori (Origene, Hipolit Romanul sau Sinaxarul Bisericii din Constantinopol etc.) ,spre sfârșitul mileniului Constantin al VII-lea Prohengenul a arătat într-un mod foarte clar că la nord-vestul Mării Negre : ”există cetăți părăsite , prima este cetatea numită de pecenegi Asporom (Albă) deoarece pietrele ei par albe(..) .În clădirile acestor cetăți se găsesc urme de biserici, cruci tăiate în piatră poroasă, de aceea unii cred că romanii au avut cândva locuințe în locurile acelea”(De administrando Imp.,37, 58-67).

Eusebiu din Cezareea (*Istoria bisericească*) ,Sextus Aurelius Victor în *Liber de Cezaribus* sau Kedrenos (*Compediu de istorii*) au făcut referiri la podul de peste Dunăre construit de Constantin cel Mare ,iar *Cronographia* lui Theophanes Confessor , în același sens poartă nu

mai puțin de patru treceri peste fluviu. Despre legăturile cu Imperiul Roman au mai scris și alți autori precum Lactantius sau Ammianus Marcellinus.

Acesta din urmă a prezentat și statornicia în credință a autohtonilor. (Tomis) . iar în acest sens *Acta Sanctorum* (ian.III.235,cf,Sozomenos,VI,21) afirma: “ *se spune că sciții sunt statornici în credință (...) .Este un vechi obicei , care se păstrează și acum –în fruntea bisericilor acestui neam în întregime))este vorba de Dobrogea) să fie un singur episcop*”. *Tot sciții” de aici sunt puternici prin poziția locurilor ,necesari Imperiului Roman , ca unii care respingeau năvălirea barbarilor în acea parte a lumii”*.

La goți s-au referit Ammianus Marcellinus ,Jordanes etc., iar hunii au fost descriși tot de către acești din urmă autori ,apoi de Retorul Priscus Psnites în *Ambasadele* –despre soliile romanilor la cel de alt neam- opră deosebit de important pentru noi. În treacăt s-au referit la religia gepizilor și Procopius din Cezareea sau Teofilact Simocata . Descoperirile arheologice duc și ele la ideea gepizilor arieni , ce în unele locuri au conviețuit cu drept –credincioșii autohtoni. Avarii ,ce ce au deschis calea sclilor ,au fost prezentați iarăși de mai mulți autori ,precum Menader Protector ,Toefilact Simocata ,Jordanes, Mauricius, Kedrenos în *Compediul său* (o compilație), Zoranas și alții. Iordanes, Mauricius ,etc, s-au referit și la slavi ,iar Leon Diaconul a descris faza de democrație militară în car se aflau “*rușii*” lui Sviatoslav , așa cum ,spre exemplu , Procopius a descris slavii de sud. Despre pecenegi ,uzi sau cumani au scris Constantin al VII lea .Profigenetul, Kedrenos, Zoranas, Ioan Kinnamos, până la Nicehita Chonites în secolul al XIII-lea.

În izvoarele de epocă s-au făcut referiri și la autohtonii sud-dunăreni (vlahii de mai apoi , care ne interesează bineînțeles mai mult) ;ei sunt amintiți și la Balcani de Kekaumenos sau Ana Comnena în *Alexiada*: Pudilă în zona Isacei și deși a confundat tranșumanța cu nomadismul , încurcând asemeni scriitorilor bizantini numele popoarelor a recunoscut, contrazicându-se uneori, că, la nord de Haemus locuiau daci și traci –neamuri bogate.

Populația romanizată sud-dunăreană care cu timpul a dispărut treptat în marea masă a slavilor este de asemenea pomenită .

Vlahii din nordul României de azi au fost amintiți de Nichita Chomnates ,împreună cu cei de la nordul Dunării, de Theodor Skutariotes, în secolul al XIII-lea , iar Ioan Kinnamos a arătat că louitorii de la Pont își au originea în Italia. Autohtonii nord-dunăreni sunt, după Eginhard, vecinii bulgarilor de lângă Dunăre și tot vlahii au fost ,conform spuselor lui Kekaumenos ,înfrânți de către împăratul Traian.

Despre venirea maghiarilor și așezarea lor în Zona Tisei la început , de unde s-au extins și au organizat incursiuni mai apoi amintesc Constantin al VII-lea Profigenetul, Kedrenos, .etc., precum și izvoare occidentale cum ar fi *Vita Sanctae Eiborodae*. Surse foarte importante pentru noi rămân *Gesta Hungarorum*, *Legenda Sfântului Gerard* ,apoi Simon de Keza etc.

În general aceste izvoare au fost interpretate în mod corect în scrierile istorice de mai târziu .Bibliografia retrospectivă națională ,operele marilor istorici trebuie să aibă întotdeauna un loc special în acest domeniu, pe langa colecțiile de texte.În acest sens existau aii instituții bine conturate ,cum ar fi obștea sătească în care trăia Sfântul Sava și “*Biserica din Țara Goșilor*”(Sfântul Vasile cel Mare ,*Epistole*, CLV,CLXIV;CLXV).

Multe lăcașuri de cult au dispărut complet din cauza materialelor perisabile din care au fost construite ,însă existența lor în acele vremuri a fost dovedită de donariile descoperite ,potire și vase liturgicale(Ulpia Traiana,Polissum), prescurnicere de lut ars (Jabăr, Paltca), lingurițe euharistice (Dierna, Deleni, Porolissum, Davideni) etc.

Dintre toate legile din vremea lui Iustinian *Novella XI*, care se referă și la unele teorii nord-dunărene, a fost elaborată în limba latină și se refera la unele teritorii nord-dunărene . Celelalte *Novelle* au fost scrise în limba greacă.

Pe la anul 545 , în contextul unei expediții bizantine la nordul Dunării (Procopiu din Cezareea, *Despre războaie*, VII,7-21,31-36) a fost capturat un slav (ant) probabil care știa atât de bine limba latină încât îi putea păcăli și pe romani ,dându-se drept generalul Chilbudios. El n-ar fi putut învăța această limbă decât de la populația autohtonă romanică de aici.

La sfârșitul secolului al VI-lea, Teofilact Simocata (*Istoria, II, 15, 9*) a consemnat și cuvintele “torna, torna” unul dintre cele mai elocvențe exemple referitoare la limba veche românească.

Nu doar pe teritoriul de la nordul Dunării de Jos s-a vorbit o limba romanică. Ausonii amintiți de retrorul Priscus din Panion în secolul al V-lea ca interpreți între huni și romani sunt găsiți în izvoarele literare și pe vremea lui Manuel Comnenul. Maghiarii ajunși în Câmpia Pannonică (“*Pascua romanorum*”) au intrat în relații directe cu romanii de aici (Anonymus, *Gesta Hungarorum, IX*; Simon de Keza, *Gesta Hunorum et Hungarorum, IV, 7*; etc). La fel au fost consemnați în izvoare și vlahii sud-dunăreni (Kekeamenos, Ana Comnena, etc).

În teritoriul Banatului de azi, Sfântul Gerard de Sagredo venit de la Veneția îi înțelegea pe localnici deși nu cunoștea limba magiară.

Mai târziu, o mențiune în legătură cu Papa Grigore al IX-lea se referea la numirea unui episcop pentru zona Transilvania gurile Dunării “*potrivit cu acea națiune*”- “*ili nationi conformem*”. În vremurile care au urmat Grigore al IX-lea i-a cerut lui Ludovic de Anjou să-și dea cursul la crearea unei episcopii catolice aici, episcopie care urma să-l aibă în frunte pe italianul Angelo de Spoleto. Despre acesta din urmă se susținea “*că știe limba zisei națiuni – Qui linguam dicte nationis*”.

Referitor la năvălirea bulgarilor am mai amintit, inclusiv de conducătorii autohtoni care au făcut apel la înțelegerea împăratului de la Constantinopol, “*predându-se împreună cu acele fortărețe..*” (Giorgios Kedrenos, *Compediu de istorii, 23*).

Aceste fortărețe au fost descoperite în multe locuri de pe cuprinsul spațiului carpatodunubiano-pontic : Cluj-Mănăștiur, Morești, Biharea, Șirioara, etc.

Ele sunt apărate de șanțuri și valuri de pământ, întărituri din lemn, iar cele de la Dunăre sunt din piatră.

Pentru secolul al VI-lea sunt pomenite câteva căpetenii slave în sud-estul teritoriului locuit azi de români: Dauritas, Ardagast, Musokios și Piragast (Menander Protector, *Fragmente, 48*, Teofilact Simocata, VI, 7, etc.) ca exercitând poate și o oarecare dominație aici.

În ultimele secole ale mileniului I d.hr. formațiunile politice prestatale autohtone din spațiul carpatodanubiano-pontic erau conduse de juzi, jupani cnezi sau voievozi. Dintre aceștia sunt amintiți pentru secolele al XI-lea – al X-lea jupanii Voila și Vataul pe un vas din tezaurul de la Sânnicolaul mare ; o inscripție din 943 de la Mircea Vodă îl pomenește pe jupan Dimitrie, iar o alta de la Murfatlar pe jupan Gheorghe. Ana Comnena i-a amintit în zona Dobrogei și pe Tatos, Seslav și Satza (*Alexiada, XVI, 2*), iar în zona Isacei poate pe Pudilă “*un fruntaș al vlahilor*”. Alte centre importante ale confederațiilor de obști precum Slon, Fundu-Herții, Dresca, etc., trebuie să-și fi avut încă de foarte devreme conducătorii lor. La sfârșitul secolului al IX-lea (*Anonymus, XI*), voievodatul lui Menomorut se întindea până la Tisa, cel al lui Gelul, își avea reședința probabil undeva pe “*fluviul Zomus*”, iar cel al lui Gyula la Alba Iulia, pe când cel al lui Glad se întindea între Mureș și cetatea Urschia-Orșova

Având în vedere toate cele afirmate mai sus, putem trage concluzia că, la sfârșitul primului mileniu, populația autohtonă de la nordul Dunării de Jos se afla într-un stadiu de dezvoltare premergător formării statelor medievale. În toată această perioadă îndelungată, indentitatea și chiar existența ei au fost puse la grea încercare datorită neajunsurilor pricinuite de populațiile alogene.

BIBLIOGRAPHY

Izvoarele privind istoria României, vol.II (H.Mihăiescu, R.Hîncu; VI.Iliescu, V.Popescu), București, 1970; Vol.III, (Al.Elian, N.Ș.Tanașoca), București, 1975;

Izvoare privind istoria românilor, vol.I-VIII, Popa-Lisseanu, Bucuresti, 1934-1936